

KRAKOWIAK
LUDOWY I LITERACKI
ANTOLOGIA

Krakowiak ludowy i literacki
Antologia

BIBLIOTEKA SARMACKA

t. 9

redaktor serii Andrzej Waśko

DOTYCHCZAS UKAZAŁY SIĘ:

Romantyczna gawęda szlachecka. Antologia

Polska epopeja klasycystyczna. Antologia

Metropolia Sarmatów. Dawni poeci i pisarze o Krakowie

Michał Grabowski, *Wybór pism krytycznych*

Komedia dworkowa. Antologia

Marcin Matuszewicz, *Satyry Horacjusza*

Ignacy Chodźko, *Obrazy litewskie*

Henryk Rzewuski, *Nie-bajki*

Krakowiak ludowy i literacki

Antologia

Wstęp i opracowanie
Edyta Gracz-Chmura

Kraków 2015

© Copyright by Edyta Gracz-Chmura, 2015

Recenzent
dr hab. Andrzej Waśko

Redakcja
Patrycja Kosek

Projekt okładki
Emilia Dajnowicz

Praca naukowa sfinansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego
pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2014-2017

**NARODOWY PROGRAM
ROZWOJU HUMANISTYKI**

ISBN 978-83-7638-587-7 (wersja papierowa)

ISBN 978-83-7638-645-4 (e-book)

<https://doi.org/10.12797/9788376386454>

KSIĘGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel./faks: 12 431 27 43, 12 421 13 87
e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa:
www.akademicka.pl

WSTĘP

Pochodzenie krakowiaka

Współczesny *Słownik terminów literackich* podaje następującą definicję krakowiaka: „przyśpiewka ludowa wykonywana w trakcie tańca o tej samej nazwie, złożona zazwyczaj ze strof 4-wersowych; będąca przedmiotem stylizacji w poezji XIX wieku”¹. Uszczegóławia definicję krakowiaka *Słownik folkloru polskiego* Jana Krzyżanowskiego i wskazuje na takie jego cechy jak: czterowiersz 12-zgłoskowy, występujący często jako szereg połączonych czterowierszy o charakterystycznej żywej melodii (takt 2/4, rytm synkopowany) i częste połączenie z tańcem o tej samej nazwie². Podobne cechy krakowiaka podaje Władysław Kopaliński (*Słownik mitów i tradycji kultury*), wyraźnie podkreśla jednak narodowy charakter tej pieśni i jej reprezentatywność dla całej kultury polskiej³.

Z kolei Zygmunt Gloger, dziewiętnastowieczny folklorysta i zbieracz pieśni ludowych, pisał o krakowiaku w taki sposób:

Nad brzegami płowej Wisły, w pięknych dolinach Chrobacji, a w sercu starej Słowiańszczyzny, wykwitła najbujniej pieśń weselna i miłości. Pieśń ta, przy krótkiej formie, uderzająca żarem uczuć, głęboką znajomością serca ludzkiego, żywym obrazowaniem, szczerością, dowcipem staropolskim, siłą słowa i dosadną melodią, zajmuje wybitne stanowisko w samorodnej literaturze ludów słowiańskich. Krakowiak rozbrzmiewał się ongi zarówno w zamku pańskim jak dworcu szlachcica, domu mieszczanina i chacie kmiecia, a rozplenił wśród ludu „jako piasek w morzu i gwiazdki na niebie”⁴.

¹ *Słownik terminów literackich*, red. M. Głowiński, A. Okopień-Sławińska, J. Sławiński, Wrocław 2008, s. 263 (hasło: *Krakowiak*).

² *Słownik folkloru polskiego*, red. J. Krzyżanowski, Warszawa 1965, s. 186-187.

³ *Słownik mitów i tradycji kultury*, red. W. Kopaliński, Warszawa 2003, s. 593 (hasło: *Krakowiak*). Też tę potwierdzają zbiory krakowiaka pochodzące z XIX wieku. Znajdują się w nich krakowiaki „zebrane” przez autorów z różnych regionów Polski, nie tylko z okolic Krakowa.

⁴ *Krakowiaki ze źródeł drukowanych i z ust ludu*, zebr. Z. Gloger, Warszawa 1876, s. I.

W literaturze XIX wieku określenie „krakowiak” pojawiało się w trzech znaczeniach. Przede wszystkim był to taniec rozpowszechniony na ziemi krakowskiej wśród najniższych warstw społecznych i przyśpiewka towarzysząca owym tańcom. Mianem tym określano również mieszkańca Krakowa i najbliższych jego okolic. Stąd też nazwa utworu – krakowiak – utworzona od nazwy własnej mieszkańców tych ziem. Popularność samej przyśpiewki narastała stopniowo jeszcze na długo przed okresem romantyzmu. Zmiany w semantyce terminu zaczęły się nasilać w XVIII wieku wraz z kulturowym awansem pieśni ludowej. Mianem krakowiaka zaczęto wówczas określać nie tylko pierwotną jedność tańca, melodii i tekstu, ale przede wszystkim sam tekst. Autonomizacja tekstu stała się z kolei przyczynkiem do uszlachetniania jego treści, a w końcu do powstawania utworów poetyckich stylizowanych na krakowiaki.

Według Oskara Kolberga, najstarszą wzmianką odnoszącą się do krakowiaka jest prawdopodobnie fragment pochodzący z pism Mikołaja Reja: „Patrząc na pieszczoszki pani Fortuny, a oni się ubiegają, kto ma pierwszy w tańcu podskoczyć”⁵. Inny dziewiętnastowieczny etnograf, Karol Czerniawski, początków krakowiaka upatruje w wieku XIV, w czasach Kazimierza Wielkiego⁶. Zdaniem tego autora, określenie „wielki”, jakim opatrywano krakowiaka, pochodzi od przydomku władcy. W ten sposób włościanie mieli czcić pamięć o oddanym im królu⁷. Zdaniem Czesława Hernasa, krakowiaki wykonywane były także przez ulicznych śpiewaków – krakowskich studentów, którzy tak właśnie zarabiali na życie⁸. Tuż przed wybuchem romantycznej mody na krakowiaki cała seria tych pieśni ukazała się w „Krakusie”, kalendarzu krakowskim na rok 1811, w anonimowym zbiorze *Arie i śpiewy operowe i teatralne*⁹ oraz w czasopiśmie „Pielgrzym Lwowski”¹⁰.

Ale kariera krakowiaka nie ograniczyła się tylko do literatury i tańca. Skoczna melodia tej pieśni stała się inspiracją dla Fryderyka Chopina. Jego mistrzowski *Krakowiak na fortepian i orkiestrę*, opus 14, pochodzi z 1828 roku. Muzyka Stanisława Moniuszki (1819-1872) towarzyszyła wielu tekstom najbardziej popularnych krako-

⁵ Cytuję za O. Kolberg, *Dziela wszystkie*, t. 5, *Krakowskie*, cz. 1, Kraków 1976, s. 371.

⁶ *Ibidem*, s. 370.

⁷ W literaturze romantycznej Krakowa, przede wszystkim w dramatach, postać króla Kazimierza, nazywanego „królem chłopków” cieszyła się dużym powodzeniem. Głównie dramaty Konstantego Majeranowskiego (m.in. *Kazimierz Wielki król chłopów*, 1820) utrwaliły postać Kazimierza Wielkiego jako króla szczególnie oddanego włościanom, przyjaciela i powiernika chłopów.

⁸ Czesław Hernas pisze o *scholares medicantes* ze szkoły przy kościele Mariackim, którzy za pozwoleniem władz miejskich chodzili po ulicach parafii, wykonując pieśni. Ich repertuar był jednak często daleki od kościelnego. Zjawisko to, jak i postać ubogiego studenta-śpiewaka, musiały być znane Bogusławskiemu, który uczył się w krakowskich szkołach Nowodworskich w latach 1770-1772. Bardos, ubogi student z powstałego później dramatu Bogusławskiego, ma wiele cech takich ulicznych histrionów. Por. Cz. Hernas, *Szkoła folkloru. Ze studiów nad „Krakowiakami i Góralami”*, „Pamiętnik Teatralny” 1966, z. 1/4, s. 167-168.

⁹ *Śpiewy i arie teatralne i światowe z różnych oper i komedii zebrane z dodatkiem nowych śpiewów i krakowiaków*, t.1-2, Warszawa 1816.

¹⁰ Por. K. Hüttner, *Śpiewy ludu*, „Pielgrzym Lwowski” 1822, s. 86-95. Jako uzupełnienie dodano przekład krakowiaków na język niemiecki.

wiaków Edmunda Wasilewskiego, w tym *Na krakowskiej ziemi*, *Na Wawel*, *na Wawel Krakowiaku żwawy*, *Zapomniane skrzypki moje*. Kilka krakowiaków na fortepian skomponował także Zygmunt Noskowski (1846-1909). Krakowiaki pojawiają się również w balecie Ludomira Różyckiego *Pan Twardowski* (1921), zarówno w formie melodii, jak i tańca, wykonanego na Rynku przez mistrza czarnej magii. Odwołał się do nich także Michał Glinka w operze z 1836 roku, zatytułowanej *Życie za cara* (pierwotnie wystawianej pod tytułem *Iwan Susanin*). Później melodia krakowiaka inspirowała między innymi Karola Szymanowskiego i Maurycego Moszkowskiego. U progu dwudziestego wieku tym rodzajem pieśni ludowej zainspirował się Ignacy Jan Paderewski, twórca miniatury fortepianowej *Krakowiak fantastyczny*. Postacie podkrakowskich chłopów tańczących swój regionalny taniec w ludowych strojach pojawiają się na licznych obrazach Włodzimierza Tetmajera. W XX wieku Zofia Stryjeńska, jeden z obrazów cyklu *Tańce polskie* (1927) poświęciła krakowiakowi, po mistrzowsku oddając jego dynamikę i skoczność, jak i radość malującą się na twarzy wykonującej go pary.

W literaturze polskiej istniały trzy źródła krakowiaków: zbiory autentycznych pieśni ludowych, krakowiaki jako inkrustacje w tekstach literackich oraz krakowiaki – utwory poetyckie stylizowane na teksty ludowe. Już w dziewiętnastowiecznej literaturze (m.in. w *Amerykance w Polsce* Aleksandra Tyszyńskiego) pojawiał się podział krakowiaków na ludowe (anonimowe) i literackie (czyli stylizowane na ludowe, ale napisane przez zawodowych literatów¹¹).

Krakowiaki ludowe

Krakowiaki ludowe cechuje prostota pomysłu widoczna zarówno w konstrukcji jak i w opisie, co jest podstawową cechą każdej pieśni ludowej¹². Najczęstszymi tematami tego rodzaju pieśni są miłość i związane z nią perypetie – zaloty, rozstanie, zdrada, zazdrość. Rzadziej zdarzają się motywy związane z udziałem w wojnie, poborem do wojska czy służbą pańszczyźnianą. Za to częstym motywem (występującym w różnych wariantach) jest niemalże drobiazgowy opis ludowego stroju krakowskiego, odzwierciedlający swoiste dla mieszkańców tych ziem cechy charakteru – dumę, hardość, odwagę, poczucie godności i honoru¹³. W krakowiakach często podkreślane są również związki z Krakowem i jego historią oraz odmienność ludu krakowskiego od pozostałych mieszkańców Polski. Ta szczególna apoteoza mieszkańca podkrakowskich wsi jak i ludowego stroju (nazywanego umownie krakowskim, mimo jego licz-

¹¹ A. Tyszyński, *Amerykanka w Polsce*, cz. 2, Petersburg 1837, s. 91-92.

¹² J.S. Bystron, *Wstęp* [w:] *Polska pieśń ludowa. Wybór*, Kraków 1927, s. 6-15.

¹³ Por. M. Kwiecińska, *Strój krakowski w przestrzeni miejskiej*, [w:] *Atlas polskich strojów ludowych. Zeszyt specjalny. Stroje ludowe jako fenomen kulturowy*, red. A.W. Brzezińska, M. Tymochowicz, Wrocław 2013, s. 143-150.

nych odmian)¹⁴ wiąże się z procesem nobilitacji chłopskiej kultury, jaki nastąpił po Insurekcji z 1794 roku. Tadeusz Kościuszko jako jej przywódca założył strój chłopów podkrakowskich – białą sukmanę i czerwoną rogatywkę, w ten sposób utożsamiał stan niższy z narodem i dowartościował mieszkańców wsi. Równie symboliczną wymowę miała przysięga Kościuszki złożona na krakowskim Rynku, która umocniła pozycję Naczelnika wśród polskiego społeczeństwa. Od czasów Insurekcji strój krakowski urastał do roli narodowego dzięki wojsku polskiemu, którego mundury nawiązywały do niektórych elementów ludowego stroju dawnej stolicy. Już Kościuszko nazwał kosynierów spod Racławic „Batalionem Grenadierów Krakowskich” i usankcjonował legendę Wojciecha Bartosza jako chłopskiego bohatera. W powstaniu listopadowym po krakowsku ubrany był 9 Pułk Piechoty Województwa Krakowskiego i specjalne pułki jazdy Krakusów¹⁵. Również partyzantka Zaliwskiego z 1833 roku odziana była w sukmany krakowskie, podobnie Gwardia Narodowa w 1848 roku, a w czasie powstania styczniowego kawaleria Langiewicza. W czasach II RP członkowie oddziału piechoty Wojska Polskiego (20 Pułk Piechoty Ziemi Krakowskiej) także nosili mundury nawiązujące do krakowskiego stroju ludowego¹⁶.

Krakowiaki ludowe możemy podzielić na pieśni obrzędowe (do najpopularniejszych należy bez wątpienia opis wesela i towarzyszących mu rytuałów) oraz obyczajowe (wśród nich najpopularniejsze to utwory miłosne i pieśni o tradycjach krakowskich). Krakowiaki były „sypane z rękawa”, co oznacza, że w praktyce śpiewano je bez konsekwentnego podziału tematycznego. Następujące po sobie dystychy były zatem przeróżnej treści, nie musiały być ze sobą powiązane logicznie. Taki układ przeważnie zachowany był w śpiewnikach dziewiętnastowiecznych, jedynie zbiory Wacława z Oleska i Kazimierza Władysława Wójcickiego dość konsekwentnie dzielą krakowiaki ze względu na podejmowany temat.

Historia ludowego krakowiaka jest jeszcze słabo zbadana. Wiadomo, że stanowił on południowopolski wariant pierwotnych tańców słowiańskich, tępionych we wczesnym średniowieczu przez Kościół za nieobyczajność tekstu i ruchu. Najwcześniejsze znane rękopisy krakowiaków ludowych pochodzą z lat. 20. XVIII wieku (znajdują się w zbiorach Biblioteki Czartoryskich), a pierwszy drukowany zbiór tych pieśni – *Krakowiak w swojej postaci, czyli śpiewki wiejskie krakowskie. Centuria I* (Kolno 1754), znany jest dziś jedynie z odpisu (powstałego po roku 1806) i przedruku wzbogaconego o inne utwory – *Śpiewki wiejskie krakowskie* (Kraków 1820-1825).

Tyszyński w swej *quasi* powieści *Amerykanka w Polsce* podzielił krakowiaki ludowe na dwie grupy. Do pierwszej zaliczył pieśni dwuwersowe, zawierające przeważnie po 6 trochejów w każdym z wersów, na przykład:

¹⁴ Lokalne warianty stroju krakowskiego to: strój Proszowiaków, Skalbmierzaków, Kijkaków, Skawiniaków, Prądniczan. Por. M. Kwiecińska, *op. cit.*, s. 145.

¹⁵ Oddziały te po mistrzowsku przedstawił na swych obrazach Piotr Michałowski (1800-1855) w tzw. serii Krakusów, na którą składa się kilkanaście obrazów olejnych oraz akwarele i rysunki, inspirowane wydarzeniami powstania listopadowego.

¹⁶ Por. J. Kamocki, *Przyczyny rozpowszechniania się ubioru krakowskiego jako stroju narodowego*, „Polska Sztuka Ludowa”, t. 30, 1976, nr 2.

Cztery mile lasu jadę bez popasu,
Piąta mila pola tam dziewczyna moja¹⁷.

Krakowiaki dwuwiersowe nie miały stałej miary; w miejscu trocheju występował amfibrach (czasem miara trzyzgłoskowa), jak w poniższym przykładzie:

Jechałem do Krakowa, złamała się bryczka
Kochałbym cię panno, aleś chimeryczka¹⁸.

Wersy nie musiały następować po sobie według logicznego ciągu. Ważny był rym, treść obejmowała zwykle tematykę obyczajową lub miłosną, a motywy znane były z repertuaru innych przyśpiewek ludowych.

Drugą grupę stanowiły krakowiaki o zwrotkach nawet kilkuwersowych, śpiewane na powszechnie znaną w Małopolsce nutę. „Jest to wiersz krótszy i żywszy, który śpiewając, krakowiak mnoży prawie bez końca sypaniem rymu po rytmie”, pisał Tyszyński¹⁹. Treść tych pieśni odnosi się do obyczajowości wiejskiej, jest opisaniem ludowych strojów i poszczególnych elementów tańca.

Natomiast Władysław Ludwik Anczyc dzielił krakowiaki na miejskie i wiejskie²⁰. O różnicach decydował instrument, na którym przygrywał akompaniator oraz warstwa leksykalna i sama tematyka pieśni. Krakowiaki „miejskie” wykonywano przy fortepianach w domach mieszczańskich. Były również stałym elementem kuligów zapustnych (także szlacheckich). Krakowiaki wiejskie zachowywały swą rubasznosc i frywolność. Śpiewano je przy muzyce skrzypiec, a czasem i kontrabas, choć Wójcicki wspominał też o akompaniamencie cymbałów, na dowód przytaczając słowa krakowiaka:

Skrzypicielu, będziesz w niebie,
I basista koło ciebie;
Cymbalista jeszcze dalej,
Bo w cymbały dobrze wali²¹.

Anczyc tak ujmował odmienność między „typami” krakowiaka:

Od formy, a raczej układu podobnego, tam nawet krakowiak nie zawsze odbiega, gdzie śpiewka przybiera wyraźnie barwę miejską, okolicznościową lub dworacką, lubo tutaj wiersz wstępny nie tyle już z natury, ile z otaczających scen bierze swój żywioł; stąd mimo

¹⁷ A. Tyszyński, *op. cit.*, cz. 2, s. 92.

¹⁸ *Ibidem*, s. 93.

¹⁹ *Ibidem*, s. 94–95.

²⁰ Podział ten dotyczył krakowiaków ludowych, czyli pieśni anonimowych, często funkcjonujących w tradycji ustnej, a więc ulegających licznym zmianom, bądź funkcjonujących w kilku wariantach.

²¹ *Pieśni ludu Biało-Chrobatów, Mazurów i Rusi znad Bugu z dołączeniem odpowiednich pieśni ruskich, serbskich, czeskich i słowiańskich*, zebr. K.W. Wójcicki, t. 2, Warszawa 1836, s. 361.

pozornej gładkości i wymuskania, śpiewka cała staje się w wyrażeniach bledszą i prozaczniejszą niż chłopska, i w takim kształcie dostaje się obok niej do jarmarcznych drukowanych broszurek, na etykiety do karmelków itd.²².

Anczyc, charakteryzując wersyfikację krakowiaków, stosuje kryteria czytelne dla odbiorcy popularnonaukowych szkiców zamieszczanych w „Tygodniku Ilustrowanym”:

Rytmy krakowiaka w jednostajnych powtarzają się odstępach, a miara wiersza jest jednokowa, śpiewak wszelkie nawijające mu się słowa, czyli wyrazy swej śpiewki, o ile tylko do owego rytmu przystają, bez skrupułu pod bieżącą podkłada melodię. Stąd bywa, że słowa wielkiej krakowiaków (jak i obertasów) liczby, na jedną i też samą śpiewaną być mogą nutę i odwrotnie, jeden i ten sam dwuwiersz w rozmaite przyoblec może tony²³.

Anczyc zwracał uwagę przede wszystkim na specyfikę krakowiaka, formę artystyczną, która łączy taniec (gesty tancerzy) ze śpiewem²⁴. W stronę „teatralizacji” pieśni zmierzały natomiast refleksje Brodzińskiego, który widział podobieństwo krakowiaka ludowego do sztuki scenicznej, jaką jest balet. Figury tańca interpretował jako naśladowanie dawnych zwyczajów, przede wszystkim proces rodzącej się wewnątrz grupy hierarchii i wzajemnych relacji:

Krakowiak w formie swojej symplifikowany polonez i w porównaniu z tymże jest obrazem pierwotnego stanu towarzystwa. Jeden najśmielszy i najsilniejszy rej wodzi między wszystkimi; jemu wtórują inni tak, jak on śpiewa: tańczą tak, jak on prowadzi. Zresztą taniec ten uważany być powinien jako mały balet, wystawiający zwykłą historię romansu. Para młodzieży występuje na scenę, stojąc przed muzyką, i młodzian okazuje się w postawie junackiej, nieukróconej jeszcze młodzieńczej dzikości, napuszony swoją postacią i strojem; wnet staje się zadumany ze spuszczonej oczyma, szuka natchnienia do śpiewu, do którego zachęca go okrzyk młodzieży za nim stojącej i takt stałą wybijany, na koniec dziewczica ośmielająca go płasami do śpiewu i tańca. Tanecznik jedną koleją odbywszy staje przed muzyką, dozwala sobie zwykle pieśni, mogącej tanecznicy dać powód do zawstydenia, która przeto w płasach przed nim ucieka; młodzieniec ją ściga, dając dowód zręczności w skokach rozmaitych i szybkości. Za trzecią koleją, gdy z dognaną dziewczicą do śpiewu staje, on sam przed nią się usuwa, a za nim dziewczica dąży dopóki się jego ramienia nie chwyci: tak połączeni tańczą razem w objęciu (lecz jedną ręką tylko się trzymając) dopóki zakończona muzyka pasma ich uciechy nie przetnie²⁵.

Myśl Brodzińskiego podjęli i inni autorzy dziewiętnastowiecznych rozpraw o krakowiaku (Karol Czerniawski, Władysław Ludwik Anczyc, Józef Mączyński), eksponując w komentarzach związek tego tańca z dawną hierarchią plemienną. Dla

²² W.L. Anczyc, *Obrazy krakowskie*, cyt. za O. Kolberg, *op. cit.*, s. 379.

²³ *Ibidem*, s. 379.

²⁴ *Ibidem*, s. 376-377.

²⁵ K. Brodziński, *O tańcach polskich*, [w:] idem, *Dziela*, t. 7, Wilno 1843, s. 232-234.

BIBLIOGRAFIA

Literatura podmiotu:

Rękopisy:

- „Krakowiak weselno-kuligowy z okolicy zamku Tenczyn z 1854”, [w:] „Muzykalia Narodowa. Własność Franciszka Krzyszkowskiego”, Zalas 1886, BJ, Zb. Muz. akc. 1990, 796/22 (17).
- „Krakowiak. Na cóż cię poznałem Zosiu miła”, [w:] „Zbiór arii”, BJ, Zb. Muz. akc. 1979, 1396/15 (18).
- Libera A., „Krakowiaczki dla Zosi Kuczkowskiej”, Kraków 1853, BCz nr 11916.
- Libera A., „Krakowiak szewczyków”, [w:] eadem, „Utwory wierszem”, z. 16, BCz nr 11915.
- Libera A., „Krakowiak. Na pamiątkę obchodów 25 rocznicy Gwiazdki Cieszyńskiej”, Kraków 1873, BCz nr 11916.
- Libera A., „Krakowiak” [Krakowiaczek śpiewa, nogą przytupywa], [w:] eadem, „Utwory wierszem”, z. 16, BCz nr 11915.
- Libera A., „Krakowiak” [Na krakowskiej ziemi], [w:] eadem, „Utwory wierszem”, z. 16, BCz nr 11915.
- Libera A., „Krakowiaki”, [Śpiewam o Krakowie], z. 14, BCz nr 11915.
- Libera A., „Krakowiaki”, z. 28, BCz nr 11915.
- Libera A., „Równianka. Krakowiaki i pieśni przez Krakowiankę Annę Liberę”, BCz nr 11915.
- Pol W., „Krakowiak góralski”, [w:] „Zbiór krakowiaków Wincentego Studzińskiego”, BJ, Zb. Muz. akc. 1953 (16)
- Puszkina A., *Krakowiak. Szal czarny*, przeł. A.E. Odyniec; [w:] „III Zbiór arii”, BJ, Zb. Muz., akc. 1979, 1396/15 (18).
- Wasilewski E., „Krakowiaki”, t. 2, BJ, Rkps nr 5749.
- Woykowska J., „Krakowiak Dumka wieśniaka w jesieni”, [w:] „Zbiór kompozycji Wincentego Studzińskiego”, Kraków 1847, BJ, Zb. Muz. akc. 1953 (7).
- Zaborowski T., „Krakowiaki”, [w:] „Wiersze inne Tymona Zaborowskiego”, s. 386-387, BCz nr 2456- 2457 a-b.
- Żygliński F., „Krakowiak” [O nad wszystkie kwiatki, ukochałam bratki], [w:] „Zbiór kompozycji Wincentego Studzińskiego”, Kraków 1847, BJ, Zb. Muz. akc. 1953 (7).
- Żygliński F., „Krakowiak” [Polatuj nad groby], [w:] „Zbiór kompozycji Wincentego Studzińskiego”, Kraków 1847, BJ, Zb. Muz. akc. 1953 (7).

Żygliński F., „Krakowiak” [Wczoraj mi się śniły], [w:] „Zbiór kompozycji Wincentego Stuzińskiego”, Kraków 1847, Warszawa 1902, BJ, Zb. Muz. akc. 1953 (7/3).

Druki zwarte i ulotne

[Anczyc W.L.], [Dalej chłopcy, dalej żywo], [w:] idem, *Kościuszek pod Racławicami. Obraz historyczno-ludowy w 5ciu oddziałach*, napisał A.W. Lasota, Kraków 1881, s. 99-100.

Anczyc W.L., *Krakowiak* [Buja orzeł w chmurze, ptacy się lękają], „Niewiasta” 1860, nr 11, s. 3-5.

[Anczyc W.L.], [Na krakowskim brzegu stoją dwie mogiły], [w:] *Kościuszek pod Racławicami*, s. 105-106.

Anczyc W.L., *Krakowiak. Ułożony przez Anczyca, na dzień ślubu panny Grosse, córki kupca krak. z med. Dr. Dembowskim z Dorpatu*, [w:] idem, *Życie i pisma*, t. 2: *Wiersze i poemata*, oprac. M. Szyjowski, Kraków 1908, s. 261-262.

Anczyc W.L., *Łobzowanie. Obrazek dramatyczny w jednym akcie ze śpiewkami*, Chicago 1906.

Anczyc W. L., *Obrazy krakowskie*, „Tygodnik Ilustrowany” 1862, z. 5.

Anczyc W.L., *Śpiew nr 2*, [w:] idem, *Chłopi arystokraci. Szkic dramatyczny w jednym akcie ze śpiewkami*, wyd. 6, Warszawa 1902, s. 10.

Bałucki M., *Krakowiaki*, „Niewiasta” 1861, nr 34, s. 4-5 (wyd. również [w:] idem, *Poezje*, Kraków 1874, s. 154-157).

Bałucki M., *Niewesoły krakowiak*, [w:] idem, *Poezje*, Kraków 1874, s. 28-29.

Bernacki L., *Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta*, t. 1: *Źródła i materiały*, Lwów 1925.

Bogusławski W., *Piosnki*, [w:] idem, *Cud mniemany czyli Krakowiacy i górale*, Kraków 2002, s. 133-135.

Brodziński K., *Krakowiaki*, [w:] *Nieznane poezje*, red. A. Łucki, Kraków 1910, s. 238-239.

Brodziński K., *O tańcach polskich*, [w:] idem, *Pisma*, t. 7, Poznań 1874, s. 253-263.

Brodziński K., *Wiesław*, oprac. S. Vrtel-Wierczyński, Warszawa 1928.

Brodziński K., *Wiesław. Sielanka krakowska w 5 pieśniach*, Leszno 1844.

Bronikowski K., *Krakowiak, mazur, polka*, [w:] idem, *Pamiętniki polskie*, t. 2, Przemysł 1883, s. 171-177.

Czerniawski K., *Krakowiak*, [w:] idem, *O tańcach narodowych z poglądem historycznym i estetycznym na tańce różnych narodów, a w szczególności na tańce polskie*, Warszawa 1860, s. 108-109.

E.J., *Krakowiak (Na nutę: podkóweczki krzeszcie ognia)*. „Na korzyść więźniów amnestionowanych”, Kraków 1848.

E.J., [Krakowiak] *Do Tarnowianów*, [b.m.] 1848.

Ekielski N., *Krakowiak* [Od południa stoi matka Babiagóra], „Niewiasta” 1861, nr 9, s. 3.

Gołębiowski Ł., *Gry i zabawy różnych stanów w kraju całym, lub niektórych tylko prowincjach*, Warszawa 1831.

Gorecki A., *Krakowiak* [Spójrz mi w oczy], [w:] *Pisma*, t. 2, Lipsk 1886, s. 243, *Biblioteka Pisarzy Polskich*, t. 81.

Gorecki A., *Krakowiaki ofiarowane Polkom*, [w:] *Niepublikowane utwory Antoniego Goreckiego. Edycja wybranych tekstów z komentarzem*, oprac. A. Stasińska-Kołata, „Prace Polonistyczne” 2009, seria 64, s. 127-136.

Grabowski A., *Wspomnienia*, t. 2, Kraków 1909, *Biblioteka Krakowska*, t. 41.

SPIS TREŚCI

Wstęp.....	V
------------	---

I. O krakowiaku – głosy z epoki

Łukasz Gołębiowski, <i>Gry i zabawy</i>	3
Kazimierz Brodziński, <i>O tańcach polskich. Krakowiak</i>	4
Ksawery Bronikowski, <i>Krakowiak, mazur, polka</i>	6
Wacław z Oleska, <i>Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego</i>	8
Józef Mączyński, <i>Włóścanie z okolic Krakowa w zarysie</i>	10
Kazimierz Władysław Wójcicki, <i>Pieśni miłosne. Krakowiaki</i>	15
Aleksander Tyszyński, <i>Szkoła krakowska</i>	16
Oskar Kolberg, <i>Tańce</i>	19
Karol Czerniawski, <i>Krakowiak</i>	21
Cyprian Kamil Norwid, <i>Tańce słowiańskie</i>	24
Władysław Ludwik Anczyc, <i>Obrazy krakowskie</i>	24

II. Krakowiak ludowy

Ze zbioru Wacława z Oleska, <i>Krakowiaki</i>	27
Ze zbioru Ludwika Zejsznera, <i>Pieśni ludu Podhalan</i>	32
Kazimierz Władysław Wójcicki, <i>Krakowiaki</i>	34
<i>Zebrane w Lubelskiem, w Sandomierskiem nad Pilicą i Mazowszu dawnym</i>	46
Ze zbioru Oskara Kolberga, <i>Krakowiaki</i>	56
Ze zbioru Żegoty Paulego, <i>Krakowiaki</i>	69
Ze zbioru Józefa Konopki, <i>Pieśni ludu krakowskiego</i>	72
<i>Śpiewki wiejskie krakowskie</i>	75
Ze zbioru Zygmunta Glogera, <i>Krakowiaki</i>	78
<i>Lirnik polski</i>	83
<i>Krakowiaki Górali Beskidowych</i>	88
<i>Krakowskie zaloty. Krakowiaki</i>	89

III. Krakowiak literacki

Wojciech Bogusławski, <i>Piosnki</i>	95
Jan Nepomucen Kamiński, <i>[Pan nam daje dziś hulankę]</i>	97
<i>[Pędzą wodę z łąk pasterze]</i>	98

Wojciech Reklewski, <i>Krakowiaki</i>	99
Antoni Gorecki, <i>Krakowiaki ofiarowane Polkom</i>	102
[<i>Spójrz mi w oczy</i>].....	107
Konstanty Majeranowski, <i>Wesele na Pocieszce</i>	108
Kazmierz Brodziński, <i>Wiesław</i>	109
<i>Krakowiaki</i>	110
<i>Śpiewka włościan krakowskich</i>	111
Tymon Zaborowski, <i>Krakowiaki</i>	112
Aleksander Puszkina, <i>Krakowiak. Szal czarny</i>	113
Anna Libera, <i>Równianka poetyczna. Krakowiaki</i>	114
[<i>Krakowiaczek śpiewa, nogą przytupywa</i>]	123
<i>Krakowiak. Na pamiątkę obchodów 25 rocznicy Gwiazdki Cieszyńskiej</i>	124
[<i>Na krakowskiej ziemi</i>]	125
[<i>Śpiewam o Krakowie</i>].....	125
<i>Krakowiaczki dla Zosi Kuczkowskiej</i>	127
<i>Krakowiak szewczyków</i>	128
[<i>Córa mogił i Wawelu</i>]	129
[<i>W Krakowie na Plantach pod Kapucynami</i>]	130
<i>Zosia</i>	131
<i>Krakowiak Zosi</i>	131
<i>Do skowronka</i>	132
<i>z tomu Poezye Narodowe przez A...L...</i>	134
<i>z tomu Wianeczek wonnych kwiateczków dla dzieci</i>	143
Julian Korsak, <i>Krakowiak [Niech się panie stroją w pasy]</i>	146
Wincenty Pol, <i>Krakowiak góralski</i>	147
Kazimierz Władysław Wójcicki, [<i>Chociażeśmy podzieleni</i>]	147
Napoleon Ekielski, <i>Krakowiak</i>	149
[<i>Oj smutek mnie gniece</i>].....	150
Anna Schugt-Terlecka, <i>Krakowiak</i>	150
Edmund Wasilewski, <i>Krakowiaki miłosne</i>	151
<i>Krakowiaki. Poemat. Część I, II i III</i>	160
[<i>Na krakowskiej ziemi</i>]	169
<i>Krakowiak do H.</i>	171
<i>Płynie Wisła, płynie</i>	172
[<i>Wesoły, szczęśliwy</i>].....	173
[<i>Zapomniane skrzypki moje</i>]	174
Franciszek Żygliński, [<i>Dziarskie chłopcy od Krakowa</i>]	175
[<i>O nad wszystkie kwiatki</i>]	176
[<i>Wczoraj mi się śniły</i>].....	176
[<i>Polatuj nad groby</i>]	177
Aleksander Ładnowski, <i>Wesele na Prądniku</i>	178
Julia Woykowska, <i>Krakowiak. Dumka wieśniaka w jesieni</i>	179
<i>Krakowiak</i>	180
[<i>Tańczcie dziewczęta</i>]	181
<i>Śpiewy i arie teatralne i światowe z różnych oper i komedii zebrane z dodatkiem nowych śpiewów i krakowiaków</i>	182
Marceli Skalkowski, <i>Krakowiak Kościuszki</i>	194

Narcyza Żmichowska, <i>Krakowiak: Circulus vitiosus</i>	195
Teofil Lenartowicz, <i>Dziewczyna: krakowiak na jeden głos z towarzyszeniem fortepianu</i>	196
<i>Krakowiak. Na cóż cię poznałem Zosiu miła</i>	197
<i>Krakowiak: śpiew na jeden głos z towarzyszeniem fortepianu</i>	198
<i>[Ile w morzu piasku]</i>	198
Władysław Ludwik Anczyca, <i>Krakowiak ułożony przez Anczyca, na dzień ślubu panny Grosse, córki kupca krakowskiego z medykiem Doktorem Dembowskiem z Dorpatu</i>	200
<i>[Dalej chłopcy, dalej żywo]</i>	202
<i>[Na krakowskim brzegu]</i>	203
<i>Chłopi arystokraci. Śpiew nr 2</i>	203
<i>Łobzowanie</i>	204
<i>Krakowiak</i>	206
Władysław Syrokomla, <i>Krakowiak na Litwie</i>	208
Włodzimierz Wolski, <i>Krakowiaki</i>	209
<i>Krakowiak z 1830 r.</i>	212
Jan Kanty Turski, <i>Krakowiaki</i>	213
Michał Bałucki, <i>Niewesoły krakowiak</i>	216
<i>Krakowiaki</i>	217
Maria Konopnicka <i>Krakowiak na jeden głos z towarzyszeniem fortepianu</i>	218
<i>Krakowiak: śpiew na jeden głos z towarzyszeniem fortepianu</i>	219
Stanisław Niedzielski, J. I. Kraszewskiemu w dzień obchodu jubileuszowego poświęcony <i>krakowiak do śpiewu</i>	220
Zygmunt Noskowski, <i>Skowroneczek śpiewa</i>	221
Henryk Sienkiewicz, <i>Krakowiak „Płyną jasne źródła”</i>	221
<i>[Polak był potężny]</i>	222
<i>[Przewielmożni Państwo]</i>	222
<i>Posłuchajcie Bracia!</i>	224
E.J. [anonim], <i>Krakowiak (Na nutę: podkóweczki krzeszcie ognia)</i>	225
<i>Krakowiak Do Tarnowianów (Krakowiak na nutę: Obierajcie cne dziewice)</i>	226
<i>[Tnijmy żwawo podkówkami]</i>	227
P.G. [anonim], <i>Z tamtej strony Wisły. Krakowiak pierwszy</i>	228
Leon Szuman, <i>Krakowiak myśliwski (Na nutę: Parobeczek ci ja nie lada, nie lada)</i>	231
<i>Krakowiak weselno-kuligowy z okolicy zamku Tenczyn z 1854</i>	232
S. Ch. [anonim], <i>[Kukułeczka kuka, Kasia Jasia szuka]</i>	233
<i>Krakowiak prosto z Igły czyli Iglawy (Iglau) nadesłany</i>	234
Bogusz Zygmunt Stęczyński, <i>Święta prawda czyli Krakowiak napisany w czasie Karnawału 1879 roku przez Bogusza Zygmunta Stęczyńskiego</i>	236
Erazm Obniski, <i>Krakowiak</i>	246
Jan Żuk-Skarszewski, <i>Krakowiaki mnemotechniczne, czyli sposób ułatwiający naukę chronologii zastosowany do chronologii dziejów Polski</i>	247
Artur Oppman, <i>Krakowiaczek Skuba</i>	258
<i>Szopka warszawska</i>	259
Lucjan Rydel, <i>Wesele krakowskie</i>	260
<i>Najnowsze krakowiaki</i>	262
Konstanty Krumłowski, <i>Krakowiaki brukowe</i>	267

<i>Krakowiaki</i>	267
<i>Lutnia polska</i>	271
Szymon Wicherek, <i>Krakowiaki na cześć Śląska przez Górala z Makowa</i>	273
<i>Krakowiak, Szopka krakowska „Zielonego Balonika na rok 1912” śpiewa dr Henrykunzek na nutę Nasz śliczny Kraków</i>	280
<i>Najnowszy zbiór Krakowiaków, pieśni miłosnych i patriotycznych</i>	281
<i>Krakowiaki miejskie, wiejskie...</i>	292
 Bibliografia.....	 303

Krakowiaka jako postać literacką i rodzaj wiersza rozpropagowali poprzednicy poetów romantycznych. Przede wszystkim Kazimierz Brodziński w sielance krakowskiej *Wiesław* (1820) oraz Wojciech Bogusławski w utworze *Cud mniemany albo Krakowiaki i górale* (1794) grywanym także jako opera z muzyką Jana Stefaniego. Na scenach teatralnych krakowiaki rozbrzmiewały też w utworach Konstantego Majeranowskiego: *Pierwsza miłość Kościuszki*, *Kościuszek nad Sekwaną* (1821) oraz w *Weselu na Pocieszce* (1823). Krakowiaki najdoskonalsze pod względem formy i najciekawsze pod względem tematycznym wyszły spod pióra krakowskich poetów romantycznych: Edmunda Wasilewskiego, Anny Libery i Władysława Ludwika Anczyca. Ich popularność związana była z romantyczną apoteozą miasta jako dawnej stolicy Polski, miejsca pochówku polskich królów i bohaterów narodowych.

Ze Wstępu

www.akademicka.pl

ISBN 978-83-7638-587-7

